

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Банківські ризики та стан управління ними»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 2
Сокол О. В.
Керівник: Дроботя Я. А.
Рецензент: Бережний Т. Г.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	8
1.1. Економічна сутність банківських ризиків та зміст управління ними.....	8
1.2. Система показників оцінки ефективності управління ризиками комерційного банку.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РИЗИКІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	24
2.1. Аналіз ризиків комерційного банку.....	24
2.2. Оцінка ефективності управління ризиками комерційного банку.....	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	44
3.1. Засоби оптимізації ринкового ризику комерційного банку.....	44
3.2. Шляхи мінімізації процентного, кредитного ризику та ризику ліквідності комерційного банку.....	49
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми. Стабільність та ефективність функціонування комерційних банків перш за все повинна бути акцентована на проблематиці питання підвищеного рівня ризику, адже саме ефективне балансування між ризиком та дохідністю дозволяє максимізувати банку результат.

І тут слід акцентувати на тому, що прагнення до максимізації рентабельності неодмінно викличе збільшення фінансового ризику банку, спричинене розбалансованістю структури активів банку у прагненні до максимізації прибутку, що провокує невиконання окремих нормативів сформованих НБУ.

Приплив іноземного капіталу також провокує додаткову конкуренцію та ризик на ринку надання банківських послуг.

Тож, оскільки діяльність комерційного банку неодмінно пов'язана із ризиками і пронизує всі процеси, котрі відбуваються в банку, впливає на рентабельність, фінансову стійкість, ліквідність та кредитоспроможність банку, вважаємо дану проблематику надзвичайно актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій, установ».

Метою та завданням для дослідження є висвітлення сутності теоретико-методичних положень управління ризиками комерційного банку, дослідження стану управління ризиками комерційного банку та напрямків удосконалення управління ризиками банку.

Для реалізації мети в кваліфікаційній роботі поставлені і вирішені такі основні завдання:

- дослідити сутність банківських ризиків, їх класифікацію;
- проаналізувати зміст управління ризиками комерційного банку;
- узагальнити систему показників оцінки банківських ризиків;

- дослідити ризиковість діяльності банку та ефективність управління ризиками комерційного банку;

- дослідити основні напрямки покращення управління ризиками комерційного банку.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є діяльність XXX.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних питань відносно діяльності комерційного банку в реаліях банківських ризиків та стану управління ними.

Методи дослідження. Під час дослідження при написанні кваліфікаційної роботи нами використовувались наступні методи: загально-наукові – емпіричні, зокрема спостереження, опис; теоретичні, зокрема аналіз, класифікація, узагальнення, індукція, дедукція, синтез, пояснення; а також функціональний, системний аналіз.

Окрім того при написанні роботи використовувалися підходи вертикального, горизонтального дослідження, програми Microsoft Word, Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Інформаційним базисом проведеного дослідження являються погляди економічної теорії, погляди науковців пов'язані із проблематикою ризиків комерційних банків, управлінням ризиками, системи показників оцінки банківських ризиків, рекомендаціями покращення менеджменту ризиків банків, законодавча база пов'язана із цією проблематикою.

Базою для фінансового дослідження є звітність XXX.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. В межах кваліфікаційної роботи було отримано результати теоретичного та практичного значення, зокрема узагальнено систему оцінки банківських ризиків та ефективного управління ними, окрім того набули подальшого розвитку дослідження пов'язані із менеджментом ризиків банку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці пропозицій щодо мінімізації банківських ризиків балансуючи між прибутком та ризиком.

Відгук з комерційного банку підтверджує практичне значення відносно отриманих результатів.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне дослідження наукового спрямування, де розробки і пропозиції дослідження є авторськими.

Апробація результатів дослідження. Позитивна оцінка дослідження та розробок, пропозицій була отримана під час оприлюднення в межах конференцій, зокрема: V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки», м. Полтава (6 грудня 2022 року) та IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених, м. Полтава (10 листопада 2022 року).

Публікації. Результати проведеного дослідження опубліковані, зокрема у вигляді матеріалів конференцій обсягом 0,18 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 60 найменувань, містить 28 таблиць, 5 рисунків, 4 додатки. Основний зміст роботи викладено на 58 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Економічна сутність банківських ризиків та зміст управління ними

Ризики в межах банківської діяльності проникають у всі сфери банківського функціонування, впливаючи на прибуток, фінансову стійкість, стабільність, репутацію банку, його економічну безпеку. Окрім того банківські ризики належать до тих ризиків, котрі здійснюють не лише несистематичний вплив, тобто вплив в межах діяльності банку, а й систематичний вплив, тобто вплив на суб'єктів, що взаємодіють з банком, вплив на банківську систему в цілому. Оскільки традиційно вважається, що банки – установи, що забезпечують рух фінансових потоків в державі, об'єднуючи навколо себе всі ринки та всіх суб'єктів держави, то відповідно банківські ризики – ризики, котрі віддзеркалюються на економіці держави в цілому.

В межах рис. 1.1 нами узагальнено базові причини високої ризикованості саме банківської сфери [1-5].

Причини високої ризикованості банківської сфери: 1) банки працюють постійно з чужими грошима, тому мають стежити за можливостями виконати зобов'язання перед клієнтами; 2) банки працюють з великими обсягами грошей; 3) відхилення розвитку подій від плану може призвести до великих і важливих для банку зрушень у структурі його майна

Рис. 1.1. Причини високої ризикованості банківської сфери

З метою формування єдиних стандартів відносно окреслення ризиків, здійснення процесу їх оцінки та управління ними Національний банк України видав постанову від 11.06.2018 р. № 64 «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах». Дане положення розроблено враховуючи вимоги Закону України «Про

Національний банк України», Закону України «Про банки і банківську діяльність» та принципи і рекомендації Базельського комітету.

Ризик, як зазначено в положенні «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах», - це ймовірність відносно виникнення збитків або ж додаткових втрат або ж недоотримання доходів, невиконання однією із сторін зобов'язань спричинених впливом певних внутрішніх та зовнішніх чинників [39].

В межах табл. 1.1 нами подана основна нормативно-правова база України відносно регулювання питання банківських ризиків.

Таблиця 1.1

Законодавча та нормативна база України стосовно банківських ризиків та управління ними

Назва документу	Джерело
Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text
Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text
Постанова НБУ «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» від 11.06.2018 р., №64	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text
Постанова НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р., №351	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text
Постанова НБУ «Про затвердження Положення про Кредитний реєстр Національного банку України» від 04.05.2018 р., № 50	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-18#Text
Постанова НБУ «Про затвердження Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України», від 22.12.2017 р., № 141	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17#Text
Постанова правління НБУ «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» від 15.12.2017 р., № 803-рш	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text
Постанова правління «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» НБУ 28.08.2001 р., № 368	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text
Постанова правління НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» 02.08.2004 р. № 361	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text

Варто відзначити, що перелік законодавчої та нормативної бази відносно банківських ризиків не є вичерпним, нами було узагальнено основні законодавчі та нормативні документи відносно регулювання банківських ризиків.

Всі причини, котрі утворюють банківські ризики поділяються на зовнішні та внутрішні [39, 40, 42, 43, 49].

До зовнішніх причин формування банківських ризиків належать:

- економічна ситуація в країні;
- політична ситуація в країні;
- соціальні і демографічні фактори;
- політика НБУ;
- стан фінансового ринку в країні;
- інфляція.

До внутрішніх причин, що спонукають банківські ризики належать:

- невизначеність відносно цілей банку;
- суперечливість відносно стратегічних завдань;
- відсутність чіткого дослідження закономірностей розвитку явищ;
- обмеженість відносно терміну здійснення об'єктивної оцінки ситуації;
- наявність неповної інформації стосовно тенденцій розвитку діяльності банку.

З ціллю нейтралізації банківських ризиків, зведення їх до мінімуму (за неможливості нейтралізації) здійснюють управління банківськими ризиками, однак з метою здійснення ефективного управління банківськими ризиками спочатку варто окреслити, які саме ризики виникають в межах банківської діяльності. В табл. 1.2 подано основні банківські ризики [2, 6, 7, 15, 17, 19, 27, 28, 37-39, 49, 56].

Дана класифікація відносно банківських ризиків не є вичерпною, існує безліч класифікаційних ознак відносно банківських ризиків, однак, ми виділили базові з позиції здійснення управління банківськими ризиками.

Таблиця 1.2

Класифікація банківських ризиків

Банківські ризики	Сутність ризику
Класифікація банківських ризиків за видами згідно Положення «Про організацію системи управління ризиками в банках України»	
Кредитний ризик	- імовірність відносно виникнення збитків або ж додаткових втрат або ж недоотримання запланованих доходів спричинених невиконанням боржником/контрагентом узятих на себе зобов'язань за договором. Може розглядатись в межах портфелю та за окремим кредитом
Процентний ризик	- імовірність стосовно виникнення збитків або ж додаткових втрат або ж недоотримання запланованих доходів пов'язаних із впливом несприятливих змін стосовно процентних ставок на банківську книгу. Впливає на економічну вартість відного капіталу банку та чистий процентний дохід банку
Ризик ліквідності	- імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності банку забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у належні строки. Тобто, це ризик спричинений розбалансованістю між активами і пасивами банку (балансовий ризик) та нездатністю залучити фінансові ресурси для реалізації стратегічних цілей розвитку (ризик ліквідності ринку)
Ринковий ризик	- імовірність стосовно виникнення збитків або ж додаткових втрат або ж недоотримання доходів, що планувались спричинених несприятливою зміною курсів валют, процентних ставок, вартості відносно фінансових інструментів
Комплаєнс-ризик	- імовірність стосовно виникнення збитків та або санкцій, додаткових втрат або ж недоотримання доходів або ж втрати репутації спричинених невиконанням банком вимог відносно законодавства, нормативно-правових актів, відносно ринкових стандартів, правил конкуренції, правил стосовно корпоративної етики, виникнення конфлікту інтересів, а також внутрішньобанківських та або ж внутрішньогрупових документів банку
Стратегічний ризик	- імовірність стосовно виникнення збитків або ж додаткових втрат або ж недоотримання доходів спричинених управлінськими рішеннями та або неадекватним реагуванням відносно бізнес середовища
Ризик репутації	- імовірність стосовно виникнення збитків або ж додаткових втрат або ж недоотримання доходів спричинених несприятливим сприйняттям іміджу банку (клієнтами, контрагентами, акціонерами, наглядовими та контролюючими органами)
Юридичний ризик	імовірність стосовно виникнення збитків або ж додаткових втрат, або ж недоотримання доходів спричинених неочікуваним застосуванням відносно норм законодавства викликаних їх неоднозначним тлумаченням або ж визнанням недійсними умов договору спричинених невідповідністю вимогам законодавства України
Ризики за джерелами виникнення	
Внутрішні	- фінансові ризики, стратегічний, комплаєнс-ризик, ризик репутації, операційні ризики (технологічний, ризик виконавця, корпоративний, ризик шахрайських дій, інноваційний, ризик розрахунків, трансферний ризик, моральний ризик), юридичний ризик
Зовнішні	політичний, регуляторний, економічний, соціальний, ризик відмивання коштів, форс-мажорний ризик, системний ризик

В межах рис. 1.2 означено сутність управління банківськими ризиками, окреслено завдання, принципи та елементи системи управління банківськими ризиками [3, 6, 12, 31, 43, 49, 51].

Рис. 1.2. Система управління банківськими ризиками

Отже, система здійснення управління має свої характеристики, котрі втілені в сутності процесу управління, завданнях та принципах здійснення управління, маючи при цьому певні складові елементи процесу управління.

Варто відзначити, що управління відносно банківських ризиків відбувається на стратегічному і операційному рівні і повинно інтегруватись в загальну систему банківського управління. Як і будь-який управлінський процес управління банківськими ризиками має свою етапність.

Етапи здійснення управління банківськими ризиками подані нами в межах рис. 1.3 [3, 6, 15, 19, 23].

Етапи управління банківськими ризиками: 1) ідентифікація ризику, його виявлення і класифікація; 2) пошук джерел інформації для оцінювання ризику; 3) вибір критеріїв та методів оцінювання вірогідності практичної реалізації ризику; 4) визначення гранично допустимого рівня ризику; 5) визначення видатків на прогнозований період; 6) визначення напрямку і сум необхідних (доцільних) інвестицій; 7) розробка та вжиття заходів щодо мінімізації ризиків; 8) аналіз результатів, досягнутих з управління ризиком, і, в разі необхідності – коригування попередніх етапів схеми управління ризиками	
---	--

Рис. 1.3. Етапи управління банківськими ризиками

Управління банківськими ризиками здійснюється із використанням конкретних стратегій та інструментів, які подані в межах табл. 1.3 [15, 19, 23, 27, 28].

Таблиця 1.3

Стратегії та інструменти здійснення процесу управління банківськими ризиками

Внутрішні		Зовнішні	
Стратегія	Інструменти реалізації стратегії	Стратегія	Інструменти реалізації стратегії
Стратегія уникнення ризику	Відмова від ризикової операції, ненадійних клієнтів, проектів тощо	Стратегія передачі ризику	Передача ризику страховій компанії за певну плату. Здійснюється повна або ж часткова передача відносно ризику
Стратегія зниження ризику	Здійснення процесів: - самострахування; - диспації; - лімітування; - хеджування; - сек'юритизацій відносно банківських активів.		
Стратегія утримання ризику	Утримання ризику на означеному рівні шляхом формування підрозділів вчасного реагування та управління банківськими ризиками		
Стратегія передачі ризику	Розподіл ризику між учасниками операції, проекту тощо		

Досліджуючи стратегії відносно управління банківськими ризиками та методи їх втілення варто відзначити, що банківські установи використовують загальні стратегії менеджменту відносно ризиків. Тобто, стратегії є традиційними специфіки набувають лише особливості відносно їх втілення в межах банків.

Досліджуючи такий інструмент управління банківськими ризиками як диспація слід відзначити, що розпорошення ризику може відбуватися шляхом: диверсифікації термінів; диверсифікації об'єктів; диверсифікації операцій; диверсифікації видів діяльності; диверсифікації відносно учасників операцій.

Досліджуючи інструмент лімітування відносно банківських ризиків, варто акцентувати, що в межах банків лімітуванню підлягають певні види фінансових ризиків (табл. 1.4) [2, 27, 28, 31, 32].

Таблиця 1.4

Види лімітів за банківськими ризиками

Вид фінансових ризиків	Вид ліміту
Кредитний	Ліміти окремих контрагентів
	Ліміти географічної концентрації
	Ліміти галузевої концентрації
Ліквідності	Ліміти на кумулятивні розриви ліквідності
Ринковий	Ліміти на чутливість вартості портфелів до зміни ставок дохідностей окремо за валютами
	Ліміт на загальну чутливість до коливання процентних ставок
	Ліміти на відкриті валютні позиції за кожною валютою
	Ліміт на загальну відкриту валютну позицію

Сек'юритизація відносно банківських активів являє собою процес об'єднання активів банку та формування на їх основі цінних паперів на продаж з ціллю зменшення банківських ризиків.

Самострахування передбачає формування банківських резервів, хеджування – формування похідних цінних паперів з метою захисту контрактів.

Варто зазначити, що управлінський процес відносно ризиків в банку повинен відбуватись з чітким розподілом обов'язків згідно сформованої стратегії. Окрім того банк повинен розробити та впровадити процедури

стосовно управління ризиками, моделі здійснення їх оцінки. До завдань ризик менеджменту банку також [2, 3, 49, 51, 52]:

- затвердження методик кількісного оцінювання ризиків;
- моніторинг відносно лімітів і ризиків;
- розробка адекватних форм звітності;
- формування плану роботи в нестандартних умовах і за умови форс-мажорних обставин.

В межах рис. 1.4 нами узагальнено основні функції відносно системи управління банківськими ризиками [2, 3, 49, 51, 52].

Функції системи управління банківськими ризиками: - методологічна – розробка внутрішніх положень, вимог до звітності, документообігу, розподілу повноважень; - аналітична – формування єдиного інформаційно-аналітичного простору в межах банку, аналіз стосовно банківських операцій з позицій різних оціночних показників; - регулююча – управління відносно активів і пасивів, ціноутворення стосовно банківських продуктів і послуг, реалізація стосовно кредитної політики, встановлення внутрішніх нормативів, лімітів; - контрольна – внутрішній моніторинг, внутрішній і зовнішній аудит, забезпечення діяльності служби внутрішнього контролю, служби безпеки
--

Рис. 1.4. Функції системи управління банківськими ризиками

Система здійснення управління відносно банківських ризиків надає змогу керівництву в межах банку окреслювати, локалізувати, вимірювати і контролювати ризики, нейтралізувати їх, а за неможливості нейтралізації, зводити їх до мінімуму.

1.2. Система показників оцінки ефективності управління ризиками комерційного банку

Система показників оцінки дозволяє вчасно окреслити вузькі місця стосовно здійснення процесу управління банківськими ризиками та за можливості ліквідувати вплив банківських ризиків або ж зменшити їх вплив якщо повністю ліквідувати їх неможливо.

Всі показники стосовно оцінки процесу управління банківськими ризиками варто спочатку розподілити в межах абсолютних та відносних показників.

Абсолютні показники дозволяють проаналізувати склад активів та пасивів балансу, доходів і витрат банківської установи.

Відносні показники – результат співставлення абсолютних показників з метою більш повного аналізу.

Варто відзначити, що сам процес оцінки передбачає окрім використання оціночних показників окреслення якісних характеристик відносно ризиків, характеристики причин, що формують ризики, окреслення списку відносно небажаних для банку подій, котрі можуть провокувати збитки.

Звісно, що базис оцінки банківського ризику – реалії поточної діяльності, однак окрім того банку слід здійснювати оцінку потенційних банківських ризиків в майбутніх періодах.

Оцінка відносно ризиків банківської установи, які б це ризики не були, має певну етапність здійснення процесу оцінки [2, 3, 18, 49, 51, 52]:

- 1) окреслення ризиків;
- 2) оцінка стосовно факторів впливу на ризик;
- 3) оцінка відносно ймовірності настання ризику;
- 4) оцінка відносно обсягів ймовірних втрат;
- 5) оцінка стосовно доцільності прийняття ризику, або ж його уникнення, передачі.

Система здійснення оцінки відносно ризиків банку повинна враховувати [2, 3, 18, 49, 51, 52]:

- 1) постійну динамічність відносно банківського ризику, що виникає під впливом систематичних та несистематичних причин;
- 2) синергію всіх банківських ризиків, а отже і синергію відносно оціночних показників.

Особливість оцінки відносно банківських ризиків порівняно з ризиками в межах інших суб'єктів господарювання пов'язана з тим, що дана оцінка

здійснюється і контролюється на двох рівнях [2, 3, 5, 6, 18, 29, 36-39, 49, 51, 52]:

- нижчий рівень – комерційний банк;
- вищий рівень – центральний банк.

НБУ з метою здійснення оцінки ризиків банків використовує такі складові процесу оцінки:

- 1) обсяги відносно банківських ризиків;
- 2) якість здійснення управління ризиками банку (як добре проводиться окреслення ризиків, їх вимір, контроль, моніторинг);
- 3) загальні висновки стосовно ризиків - рівень банківських ризиків та якість процесу управління;
- 4) ймовірність змін відносно банківських ризиків [2, 3, 5, 6, 18, 29, 36-39, 49, 51, 52].

Проводячи оцінку відносно банківських ризиків як сама банківська установа, так і Національний банк України стикається із таким поняттям як профіль ризику, що являє собою дослідження процесу загального рівня вразливості банку відносно ризику в агрегованому вигляді та в розрізі його видів.

Під час оцінки банківських ризиків також окреслюють первинні та залишкові ризики. Так, зокрема первинні ризики, це ризики, котрі формуються в межах банку до використання управлінських механізмів, а вторинні, це ризики, котрі виникають після використання управлінських банківських механізмів. Слід також відзначити доцільність здійснення оцінки банківських ризиків з двох позицій: ризик-профілю банку, ризик профілю клієнта (табл. 1.5).

Комерційний банк здійснюючи процес окреслення моделей та інструментів відносно оцінки ризиків повинен враховувати [2, 3, 5, 6, 18, 29, 36-39, 49, 51, 52]:

- 1) особливості діяльності в межах банку, характер, обсяг операцій, профіль стосовно ризику;
- 2) бізнес-потреби та бізнес процеси банку;

- 3) припущення, що є базисом моделей та інструментів;
- 4) наявність вхідних даних моделей;
- 5) можливості інформаційної системи банку стосовно здійснення управління ризиками;
- 6) досвід, кваліфікацію управлінського персоналу банку.

Таблиця 1.5

Оцінка банківських ризиків з двох позицій

Ризик профіль банку	Ризик профіль клієнта
1) оцінка стосовно характеру, масштабів функціонування банку; 2) оцінка стосовно продуктів та послуг, банку; 3) оцінка стосовно видів клієнтів та їх ризик-профілів; 4) дослідження стосовно географічного розташування банку, стосовно держави реєстрації клієнтів; 5) оцінка стосовно каналів і способів надання (отримання) послуг; 6) оцінка інших вагомих для банку чинників; 7) оцінка окремих банківських ризиків (кредитний; ризик ліквідності; процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик, комплаєнс-ризик, ін. важливі для банку ризики)	1) неприйнятно високий ризик: - неможливість відносно виконання означених законодавством обов'язків стосовно професійної сфери, неможливість мінімізувати ризики; - наявність обґрунтованих підозр стосовно підозрілої діяльності клієнта; - підстави вважати, що клієнт є компанією-оболонкою; 2) високий ризик: - клієнти, котрі функціонують у сфері віртуальних активів; - клієнти, щодо яких є підозра стосовно незаконних операцій, стосовно вчинення злочинів; - клієнти, котрі проводять фінансові операції за зовнішньоекономічними договорами, учасниками яких є суб'єкти, котрі мають реєстрацію, або ж місце проживання або ж місцезнаходження в державі що не виконує рекомендації FATF

Тож, дослідивши процес оцінки банківських ризиків варто відзначити, що дана оцінка повинна включати в себе абсолютні і відносні показники, а сам процес оцінки повинен мати певні етапи, здійснюватися на рівні комерційних банків та включати рівень оцінки ризиків НБУ. При цьому процес оцінки ризику на рівні комерційного банку має поєднувати профіль банку та профіль клієнтів, процес оцінки ризиків на рівні НБУ базуватись на нормативах.

Наявність банківських ризиків не варто сприймати лише як негативне явище, бо саме ризики провокують новації, додатковий прибуток тощо. Однак, слід зазначити, що здійснюючи процес оцінки як ризиків в межах банківської діяльності, так і в будь-якій іншій діяльності ризик оцінюють з точки зору

ймовірності формування найгірших очікувань та найбільшого обсягу ймовірних втрат. Саме дана оцінка слугує основою для прийняття управлінських рішень відносно ризику.

Варто також зазначити, що від своєчасної повної оцінки банківських ризиків залежить доля не лише окремо взятого банку, а й його клієнтів, банківської системи в цілому.

Система показників оцінки банківських ризиків – індикатори банківської безпеки, фінансової стійкості, ризик апетиту банку. Поняття ризик апетиту являє собою схильність банку до ризиків з врахуванням нормативної бази. Ризик апетит визначається відносно найбільш вагомих для банку ризиків і регламентується нормативно-правовими актами НБУ. Окрім того варто акцентувати, що процес оцінки відносно банківських ризиків повинен враховувати стандартні показники ризик-менеджменту стосовно оцінки ризиків.

В межах табл. 1.6 нами узагальнена загальна система оціночних показників відносно банківських ризиків [2, 3, 5, 6, 18, 29, 36-39, 49, 51, 52].

Тож, наше дослідження показало, що система оцінки відносно управління банківськими ризиками є досить багатогранною і включає всі аспекти діяльності банку, окрім того вона включає профіль банку та профіль клієнта, маючи два рівні.

Варто також відзначити, що НБУ з ціллю оцінки банківських ризиків пропонує використовувати карту оцінки ризиків фінансового сектору України. Дана карта являє собою інструмент аналітики стосовно окреслення, аналізу та візуалізації відносно банківських ризиків. Окрім того вона слугує інструментом отримання інформації про небезпеки та вузькі місця в діяльності банку, що надає змогу банкам вчасно приймати вірні управлінські рішення стосовно банківських ризиків [18].

Варто відзначити і той факт, що монетарні регулятори багатьох країн формують та оприлюднюють власні карти ризиків. При цьому кожний

монетарний регулятор формує власну карту ризиків враховуючи особливості фінансової системи держави [18].

Таблиця 1.6

Система показників оцінки банківських ризиків

Напрямки оцінки	Характеристика процесу оцінки
Рівень комерційного банку	
Оцінка рівня ризику	- ймовірність стосовно здійснених збитків; - обсяг стосовно ймовірного збитку; - рівень ризику, що є банківським; - дисперсія; - середньоквадратичне відхилення; - коефіцієнт варіації; - коефіцієнт ризику; - коефіцієнт покриття ризиків; - коефіцієнт ризику за плановими показниками; - бета-коефіцієнт
Кількісні показники ризик апетиту	- за кредитним ризиком; - за ризиком ліквідності; - за процентним ризиком банківської книги; - за ринковим ризиком; - за операційним ризиком
Система коефіцієнтів та відносних показників	- за активними операціями банку в цілому та за окремими складовими в розрізі активних операцій; - за пасивними операціями банку та за окремими складовими в розрізі пасивних операцій банку; - за коефіцієнтами ліквідності та платоспроможності; - за доходами та витратами банку в цілому та по окремих складових; - за прибутковістю та рентабельністю
Рівень Національного банку України	
Нормативи НБУ	- нормативи капіталу; - нормативи ліквідності; - нормативи кредитного ризику; - нормативи інвестування; - ліміти відкритої та закритої валютної позиції

Власне Національний банк України оприлюднює свою карту ризику з 2015 року. У 2021 році враховуючи зарубіжний досвід монетарних регуляторів НБУ доопрацював власну карту стосовно ризиків зробивши акцент на кількісних індикаторах, а не на експертних думках фахівців НБУ, як було раніше.

Окрім того оновлена карта ризиків враховує річний період (а не піврічний як було раніше) та не лише банківські ризики, а ризики фінансового сектору в цілому.

Однак, хоча оновлена карта і враховує ризики фінансової системи в цілому, але все ж таки варто відзначити, що базисом оновленої карти ризиків від НБУ є ризики банківської системи.

Поясненням цьому є те, що фінансова система України є банкоцентричною [18].

Модель побудови стосовно оновленої карти ризиків від НБУ з ціллю здійснення оцінки ризиків включає:

- обрання груп ризиків;
- обрання індикаторів в межах даних груп ризиків;
- нормалізацію та ранжування відносно обраних індикаторів;
- агреговану оцінку ризиків;
- тестування відносно ефективності [18].

Індикатори оцінки згідно карти ризику від НБУ подані нами в межах табл. 1.7 [18].

Таблиця 1.7

Індикатори оцінки банківських ризиків за картою ризику НБУ

Банківський ризик, що є напрямком оцінки	Характеристика процесу оцінки	Індикатори оцінки
1	2	3
Макроекономічний ризик	- окреслює загальний стан економіки країни, що може вплинути на ефективність роботи банку	- зміна стосовно реального ВВП; - прогноз зміни стосовно реального ВВП; - валовий зовнішній борг відносно ВВП; - сальдо рахунку поточних операцій відносно ВВП; - зовнішній державний та гарантований борг відносно ВВП; - дефіцит бюджету відносно ВВП; - вартість 5-річних CDS суверенних єврооблігацій
Ризик достатності капіталу	- окреслює можливості банків стосовно достатності капіталу для поглинання шоків, а також покриття збитків	- норматив стосовно достатності регулятивного капіталу; - норматив стосовно достатності основного капіталу; - чисті непрацюючі кредити стосовно капіталу; - основний капітал відносно чистих активів
Ризик прибутковості	- окреслює можливості банку відносно формування прибутку	- рентабельність стосовно капіталу; - рентабельність стосовно активів; - чиста процентна маржа; - вартість відносно ризику (cost-of-risk); - Cost-to-income ratio

Продовж. табл. 1.7

1	2	3
Кредитний ризик	- окреслює обсяг непрацюючих кредитів та потребу формування додаткових банківських резервів	Кредитний ризик для домогосподарств: - валові роздрібні кредити банків відносно ВВП; - валові роздрібні кредити банків відносно наявного доходу; - коефіцієнт відносно обслуговування боргу; - частка прострочених (понад 30 днів) кредитів; - індекс стосовно економічних очікувань; - очікувана зміна відносно якості кредитів домогосподарств. Кредитний ризик для корпорацій: - чисті корпоративні кредити банків відносно ВВП; - валовий борг відносно EBITDA; - рентабельність відносно капіталу НФК; - коефіцієнт відносно покриття відсотків НФК; - частка дефолтів відносно підприємств; - індекс стосовно ділових очікувань; - очікувана зміна відносно якості кредитів підприємств
Ризик ліквідності	- окреслює спроможність до виконання зобов'язань вкладників і кредиторів	- LCRBB; - частка високоліквідних активів; - чисті кредити відносно депозитів; - очікувана зміна відносно ризику ліквідності
Валютний ризик	- окреслює вплив валютного ринку на прибуток (збиток) комерційного банку	- волатильність стосовно курсу гривні до долару; - міжнародні резерви відносно обсягу імпорту; - частка відносно валютних кредитів банків НФК; - чиста відкрита валютна позиція відносно регулятивного капіталу; - девальваційні очікування підприємств; - індекс девальваційних очікувань відносно домогосподарств; - зміна відносно валютного ризику банків

Варто відзначити, що НБУ формував власну карту стосовно оцінки банківських ризиків враховуючи особливості фінансового сектору України, зокрема значний вплив валютних ризиків та відхиливши індекси фондового ринку і кредити небанківських інститутів, оскільки в межах держави ці індикатори не є актуальними.

Оцінка за даною картою ризиків, як позиціонує НБУ, дозволяє вчасно визначати накопичення ризиків напротязі року та вчасно реагувати на їх вплив. Вцілому в межах цієї карти визначено 40 індикаторів, окремий ризик у своєму складі має від 4 до 7 індикаторів оцінки.

Слід також відзначити, що для кожного із індикаторів формується шкала стосовно порогових значень в діапазоні від 1 до 10 (при цьому 1 – найменше порогове значення відносно ризику, 10 – найбільше). При цьому в межах кожної із груп ризику розраховується агрегований показник ризику як середнє арифметичне відносно оцінки окремих індикаторів. Потім таким самим чином здійснюється розрахунок агрегованої оцінки в межах всіх ризиків.

НБУ позиціонує методологію карти оцінки ризику як зрозумілу та просту для будь-кого, кого ця методологія зацікавила, оскільки сама методологія та її ризик в банківській діяльності вважається відкритою інформацією.

На базі даної методології НБУ формує карту ризиків та теплову карту фінансового сектору.

Тож, ефективність процесу управління банківськими ризиками, на наш погляд залежить від чіткості окреслення даних ризиків, визначення чинників впливу на ці ризики, формування дієвої системи оцінки банківських ризиків, що повинна базуватись на своєчасній, повній та точній інформації, кваліфікованій оцінці з боку менеджерів, враховувати ризик профіль банку і його клієнтів з акцентом на дворівневу оцінку.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РИЗИКІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1. Аналіз ризиків комерційного банку

Розкриття теми дослідження відбувається на прикладі XXX, який є резидентом і має українську реєстрацію. Комерційний банк є приватним акціонерним товариством, котре обмежене кількістю акцій. XXX проводить власну діяльність здійснюючи надання послуг як юридичним, так і фізичним особам. Комерційний банк отримав ліцензію від НБУ у 2011 р. Банк має право на ведення професійної діяльності в межах фондового ринку, здійснюючи депозитарну діяльність, діяльність з торгівлі цінними паперами. Банк вчасно сплачує податки та займається спонсорством, благодійністю. Нині XXX здійснює обслуговування більше 7 тис. юридичних осіб та 61 тис. фізичних осіб [35].

Базовими операціями комерційного банку є:

- формування депозитів;
- надання кредитів;
- перевірка грошових коштів;
- валюто-обмінні операції;
- розрахунково-касове обслуговування;
- інші банківські операції та послуги [35].

В межах організаційної структури банку для ефективного функціонування сформовано відділи [35]:

- капітального будівництва;
- пластикових карт;
- стратегічного планування та корпоративних фінансів;
- управління;
- грошового обігу і касових операцій;
- інкасації коштів та перевезення цінностей;

- управління валютними операціями;
- обслуговуванню юридичних осіб;
- роботи із непрацюючими активами;
- обслуговування фізичних осіб;
- фондових цінностей;
- депозитарного обслуговування;
- бухгалтерія.

Окрім того банк має такі підрозділи як: управління справами, транспортний підрозділ, маркетинговий, рекламний, адміністративний, статистичний.

У банку відсутні дочірні підприємства, однак він має 82 відділення, 35 з яких знаходиться в Полтавській області, решта - в інших областях.

Діяльність банку розпочинається із формування ліцензії, котра надається НБУ лише за умови дотримання нормативу відносно регулятивного капіталу, тож вважаємо за доцільне розпочати дослідження саме із регулятивного капіталу банку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Аналіз динаміки та структури регулятивного капіталу
XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у % до 2020 р.
Регуляти- вний капітал банку	652953	100,0	714968	100,0	778992	100,0	126039	х	19,3
Основний капітал банку	511544	78,3	550076	76,9	662918	85,1	151374	6,8	29,6
Додатко- вий капітал	141409	21,7	164892	23,1	116074	14,9	-25335	-6,8	-17,9

Згідно даних табл. 2.1 за період дослідження відбулося зростання регулятивного капіталу банку на 126039 тис. грн або ж на 19,3 %. При цьому він становив 652953 тис. грн, 714968 тис. грн та 778992 тис. грн відповідно у 2020-2022 рр. У складі регулятивного капіталу за період 2020-2022 рр. основний капітал банку зріс на 151374 тис. грн або ж на 29,6 %, збільшилась також і його питома вага на 6,8 в.п. Додатковий капітал при цьому скорочується на 25335 тис. грн або ж на 17,9 %, скорочується і його питома вага на 6,8 в.п. Банк дотримується вимог відносно регулятивного капіталу від НБУ у всіх роках.

Капітал банку, окрім регулятивного має і інші складові, тож проаналізуємо всі складові капіталу банку за даними табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Аналіз динаміки та структури ризикованості власного капіталу
XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	питомої ваги, пунктів	2022 р. у % до 2020 р.
Статутний капітал	416969	53,7	454875	52,4	561013	61,8	144044	8,1	34,5
Нерозподілений прибуток	84738	10,9	121687	14,0	44893	4,9	-39845	-6,0	-47,0
Емісійний дохід	60	0,0	60	0,0	60	0,0	0	0,0	0,0
Резервні та інші фонди банку	104977	13,5	107848	12,4	119655	13,2	14678	-0,3	14,0
Інші резерви	170115	21,9	183688	21,2	181890	20,0	11775	-1,9	6,9
Всього власного капіталу	776859	100,0	868158	100,0	907511	100,0	130652	0,0	16,8

Згідно даних табл. 2.2, статутний капітал банку за період аналізу збільшується на 144044 тис. грн або ж на 34,5 %, збільшується і його питома вага на 8,1 в.п. У складі власного капіталу банк має нерозподілений прибуток, котрий за період 2020-2022 рр. зменшився на 39845 тис. грн або ж на 47 %.

XXX має сталий емісійний дохід, котрий становить 60 тис. грн.

За період дослідження збільшилися на 14678 тис. грн або ж на 14 % резервні та інші фонди банку, однак їх питома вага зменшилась на 0,3 в.п.

У 2022 р. порівнюючі із 2020 р. інші резерви збільшились на 11775 тис. грн або ж на 6,9 %, але їх питома вага зменшилась на 1,9 в.п.

Загалом власний капітал банку за період проведення дослідження зріс на 130652 тис. грн або ж на 16,8 %.

Вважаємо за доцільне окрім капіталу проаналізувати всі пасиви, зокрема зобов'язання банку, котрі в подальшому інвестуються в активи для отримання доходів (табл. 2.3).

Згідно даних табл. 2.3 кошти банків за період збільшилися на 59993 тис. грн або ж на 75 %, збільшилась і їх питома вага на 0,8 в.п. Кошти клієнтів за 2020-2022 рр. збільшились на 945092 тис. грн або ж на 42 %, зросла також їх питома вага на 0,2 в.п. Резерви стосовно кредитних зобов'язань та контрактів відносно фінансової гарантії за період аналізу окреслюються зростанням на 3803 тис. грн або ж у 23,8 рази, при цьому збільшилась і їх питома вага на 0,1 в.п. У 2022 р. порівняно із 2020 р. збільшились на 2548 тис. грн або ж на 38,7 % інші фінансові зобов'язання.

Збільшенням у 2022 р. порівняно із 2020 р. окреслюються інші нефінансові зобов'язання, котрі зросли на 3345 тис. грн або ж на 37,5 %.

Скоротились на 3746 тис. грн або ж на 57,1 % поточні податкові зобов'язання, зменшились також відстрочені податкові зобов'язання на 19593 тис. грн або ж на 66,8 %.

Загалом за період 2020-2022 рр. зобов'язання банку збільшились на 991442 тис. грн або ж на 41,6 %.

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки та структури ризикованості зобов'язань

XXX за 2020-2022 рр.

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у% до під- сум- ку	сума, тис. грн	у% до під- сум- ку	сума, тис. грн	у% до під- сум- ку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у% до 2020 р.
Кошти банків	80000	3,4	139999	5,4	139993	4,1	59993	0,8	75,0
Кошти клієнтів	2252097	94,5	2396263	93,2	3197189	94,7	945092	0,2	42,0
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії	160	0,0	43	0,0	3963	0,1	3803	0,1	2376,9
Інші фінансові зобов'язання	6585	0,3	5238	0,2	9133	0,3	2548	0,0	38,7
Інші нефінансові зобов'язання	8913	0,4	12120	0,5	12258	0,4	3345	0,0	37,5
Поточні податкові зобов'язання	6559	0,3	8001	0,3	2813	0,1	-3746	-0,2	-57,1
Відстрочені податкові зобов'язання	29345	1,2	10483	0,4	9752	0,3	-19593	-0,9	-66,8
Усього зобов'язань	2383659	100,0	2572147	100,0	3375101	100,0	991442	0,0	41,6

Вважаємо за доцільне більш детально проаналізувати операції, котрі є найбільшими у складі пасивів і які покликані бути інвестиціями в активи з метою отримання прибутку, зокрема депозити (табл. 2.4).

За даними табл. 2.4 XXX має зобов'язання відносно коштів від НБУ в обсязі 80000 тис. грн, 139999 тис. грн та 19993 тис. грн у 2020-2022 рр. Зобов'язання стосовно клієнтів банку за період дослідження зросли на 945092 тис. грн або на 42 %. Вцілому зобов'язання банку перед НБУ та клієнтами зросли на 1005085 тис. грн або на 43,1 %.

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки та структури ризиковості коштів за пасивними операціями ХХХ за 2020-2022 рр.

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у % до 2020 р.
Кошти отримані від НБУ	80000	3,4	139999	5,5	139993	4,2	59993	0,8	75,0
Кошти клієнтів	2252097	96,6	2396263	94,5	3197189	95,8	945092	-0,8	42,0
Разом коштів	2332097	100,0	2536262	100,0	3337182	100,0	1005085	x	43,1

Вважаємо за доцільне також більш детально дослідити структуру та динаміку відносно зобов'язань банку перед своїми клієнтами (табл. 2.5).

Дослідження коштів клієнтів вказує на те, що акціонерне товариство «Полтава-банк» найбільші зобов'язання має саме перед юридичними особами: 56,0 %, що складає 1262082 тис. грн, 52,2 %, що складає 1250385 тис. грн та 65,5 %, що складає 2094494 тис. грн відповідно у 2020-2022 рр. Варто акцентувати, що при цьому питома вага поточних зобов'язань перевищує питому вагу відносно строкових зобов'язань перед юридичними особами.

Зобов'язання банку перед фізичними особами за питомою вагою становлять відповідно у 2020-2022 рр. 42,8 %, що складає 964963 тис. грн, 45,9 %, що складає 1099785 тис. грн та 32,0 %, що складає 1023246 тис. грн. За питомою вагою строкові зобов'язання перед фізичними переважають над поточними зобов'язаннями.

Питома вага відносно зобов'язань перед державними та громадськими організаціями становить у 2020-2022 рр. 1,1 %, що складає 25052 тис. грн, 1,9 %, що складає 79449 тис. грн та 2,5 %, що складає 54397 тис. грн.

Таблиця 2.5

Аналіз динаміки та структури ризиковості коштів клієнтів

XXX за 2020-2022 рр.

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022р. у % до 2020 р.
Кошти клієнтів усього	2252097	100,0	2396263	100,0	3197189	100,0	945092	х	42,0
Державні та громадські організації:	25052	1,1	46093	1,9	79449	2,5	54397	1,4	217,1
- поточні рахунки	23612	1,0	45683	1,9	79030	2,5	55418	1,4	234,7
-строкові кошти	1440	0,1	410	0,0	419	0,0	-1021	-0,1	-70,9
Інші юридичні особи:	1262082	56,0	1250385	52,2	2094494	65,5	832412	9,5	66,0
- поточні рахунки	901574	40,0	823272	34,4	1462853	45,8	561279	5,7	62,3
- строкові кошти	360508	16,0	427113	17,8	631641	19,8	271133	3,7	75,2
Фізичні особи:	964963	42,8	1099785	45,9	1023246	32,0	58283	-10,8	6,0
- поточні рахунки	381355	16,9	436039	18,2	529715	16,6	148360	-0,4	38,9
- строкові кошти	583608	25,9	663746	27,7	493531	15,4	-90077	-10,5	-15,4

Пасиви банк формує для подальшого їх інвестування в активи з ціллю отримання результату у вигляді прибутку. Саме тому вважаємо за потребу дослідити активи XXX за 2020-2022 рр. (табл. 2.6).

Згідно даних табл. 2.6 банк характеризується збільшенням грошових коштів на 129510 тис. грн або ж на 43,4 %. Кредити та аванси клієнтам зросли на 277992 тис. грн або ж на 28,7 %, однак за питомою вагою у складі активів вони зменшились на 1,5 в.п. Збільшились на 16788 тис. грн або ж на 78,2 % кредити та аванси банкам, зросла і їх питома вага на 0,2 в.п.

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки та структури ризиковості активів

XXX за 2020-2022 рр.

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у % до 2020 р.
Грошові кошти та їх еквіваленти	298327	9,4	219200	6,4	427837	10,0	129510	X	43,4
Кредити та аванси банкам	21474	0,7	33550	1,0	38262	0,9	16788	0,2	78,2
Кредити та аванси клієнтам	967632	30,6	1171928	34,1	1245624	29,1	277992	-1,5	28,7
Інвестиції в цінні папери	1515012	47,9	1681331	48,9	2197109	51,3	682097	3,4	45,0
Інвестиційна нерухомість	9146	0,3	3047	0,1	3047	0,1	-6099	-0,2	-66,7
Поточні податкові активи	712	0,0	0	0,0	0	0,0	-712	0,0	-100,0
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	10462	0,3	10458	0,3	9215	0,2	-1247	-0,1	-11,9
Основні засоби	307920	9,7	296409	8,6	286734	6,7	-21186	-3,0	-6,9
Інші фінансові активи	3357	0,1	9460	0,3	46155	1,1	42798	1,0	1274,9
Інші нефінансові активи	18756	0,6	9788	0,3	9425	0,2	-9331	-0,4	-49,7
Непоточні активи або групи вибуття класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам	7720	0,2	5134	0,1	19204	0,4	11484	0,2	148,8
Загальна сума активів	3160518	100,0	3440305	100,0	4282612	100,0	1122094	X	35,5

Варто відзначити, що інвестиції в цінні папери збільшилась на 682097 тис. грн або ж на 45,0 %, збільшилась і їх питома вага на 3,4 в.п.

Зменшились на 6099 тис. грн або ж на 66,7 % інвестиції у нерухомість, зменшилась при цьому і їх питома вага на 0,2 в.п.

Поточні податкові активи мають місце тільки у 2020 р. становлячи 712 тис. грн. Нематеріальні активи XXX за винятком гудвілу за період дослідження зменшились на 1247 тис. грн або ж на 11,9 %, зменшилась і їх питома вага 0,1 в.п.

Основні засоби в межах банку за період 2020-2022 рр. зменшились на 21186 тис. грн або ж на 6,9 %, зменшилась і їх питома вага на 3 в.п.

Інші фінансові активи за період 2020-2022 рр. зросли на 42798 тис. грн або ж у 12,7 разів, збільшилась і їх питома вага на 1 в.п.

Інші нефінансові активи зменшились на 9331 тис. грн або ж на 49,7 %, зменшилась і їх питома вага на 0,4 в.п.

Непоточні активи або групи вибуття класифіковані як утримувані для продажу або ж як утримувані для виплати власникам для XXX збільшились на 11484 тис. грн або ж у 1,5 рази, збільшилась і їх питома вага на 0,2 в.п. Загалом активи банку за 2020-2022 рр. окреслюються зростанням на 1122094 тис. грн або ж на 35,5 %.

Вважаємо за доцільне дослідити окремі складові активів, зокрема високоліквідні активи банку, котрі не приносять банку дохід, але забезпечують ліквідність банку (табл. 2.7).

За даними табл. 2.7 XXX характеризується зростанням готівкових коштів на 15073 тис. грн або ж на 14,2 %, при цьому питома вага грошових коштів зменшилась на 7,3 в.п.

Кошти НБУ за період аналізу збільшились на 15034 тис. грн або ж на 71,4 %, при цьому їх питома вага збільшилась на 1,4 в.п.

Кореспондентські рахунки, депозити та кредити овернайт у банках за період аналізу збільшились на 109868 тис. грн або ж на 64,1 %, при цьому їх питома вага збільшилась на 8,3 в.п.

Таблиця 2.7

**Аналіз динаміки та структури ризиковості високоліквідних активів
XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у % до 2020 р.
Готівкові кошти	106442	35,7	74565	34,0	121515	28,4	15073	-7,3	14,2
Кошти в НБУ (крім обов'язкових резервів)	21067	7,1	20726	9,5	36101	8,4	15034	1,4	71,4
Кореспондентські рахунки, депозити та кредити овернайт у банках:	171476	57,5	124658	56,9	281344	65,8	109868	8,3	64,1
- України	167307	56,1	124029	56,6	274922	64,3	107615	8,2	64,3
- інших країн	4169	1,4	629	0,3	6421	1,5	2252	0,1	54,0
Резерв за грошовими коштами та їх еквівалентами	-658	-0,2	-749	-0,3	-11123	-2,6	-10465	-2,4	1590,4
Усього грошових коштів та їх еквівалентів	298327	100,0	219200	100,0	427837	100,0	129510	X	43,4

Резерв за грошовими коштами та їх еквівалентами в межах банку за 2020-2022 рр. зменшились на 10465 тис. грн або ж у 15,9 разів, скоротилась і їх питома вага на 2,4 в.п.

Загалом грошові кошти та їх еквіваленти збільшились на 129510 тис. грн або ж на 43,4 %.

Вважаємо, що більш детально варто дослідити активи банку, котрі приносять прибуток, зокрема, кредити та інвестиції. А тому наступним кроком відносно дослідження активів XXX подано оцінку динаміки та структури кредитів та заборгованості в банках (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Аналіз динаміки та структури ризиковості кредитів та
заборгованості в банках ХХХ за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	питомої ваги, пунктів	2022 р. у% до 2020 р.
Депозити в інших банках:	763	3,6	0	0,0	10000	26,1	9237	22,6	1210,6
- короткострокові депозити	763	3,6	0	0,0	10000	26,1	9237	22,6	1210,6
Кошти банків у розрахунках	20939	97,5	33749	100,6	29429	76,9	8490	-20,6	40,5
Резерв за заборгованістю, що розміщена в інших банках	-228	-1,1	-199	-0,6	-1167	-3,1	-939	-2,0	411,8
Усього кредити та заборгованість в банках	21474	100,0	33550	100,0	38262	100,0	16788	x	78,2

Згідно аналізу табл. 2.8, депозити в інших банках у складі кредитів та заборгованості в банках ХХХ окреслюються зростанням на 9237 тис. грн або ж у 12,1 рази, збільшилась також їх питома вага на 22,6 в.п.

Кошти банків у розрахунках за 2020-2022 рр. збільшились на 8490 тис. грн або ж на 40,5 %, їх питома вага зменшилась на 20,6 в.п.

Зменшилися на 939 тис. грн або ж у 4,1 рази резерви за заборгованістю, котра розміщена в інших банках, при цьому їх питома вага зменшилась на 2,0 в.п. Акцентуємо, що загалом кредити та заборгованості в банках у 2020-2022 рр. збільшилась на 16788 тис. грн або ж на 78,2 %.

Наступним кроком дослідження є динаміка та структура кредитів наданих клієнтам банку (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Аналіз динаміки та структури ризиковості кредитів клієнтам
XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у%до 2020 р.
Кредити юридичним особам	970374	100,3	1135778	96,9	1330098	106,8	359724	6,5	37,1
Іпотечні кредити фізичним особам	29916	3,1	33855	2,9	26311	2,1	-3605	-1,0	-12,1
Кредити фізичним особам на поточні потреби	29275	3,0	32678	2,8	28496	2,3	-779	-0,7	-2,7
Інші кредити надані фізичним особам	5954	0,6	4645	0,4	2768	0,2	-3186	-0,4	-53,5
Резерв під знецінення кредитів	-67887	-7,0	-35028	-3,0	-142049	-11,4	-74162	-4,4	109,2
Усього кредитів за мінусом резервів	967632	100,0	1171928	100,0	1245624	100,0	277992	x	28,7

За даними табл. 2.9 XXX окреслюється збільшенням на 277992 тис. грн або ж на 28,7 % загального обсягу кредитів клієнтам за мінусом резервів банку. При цьому кредити в межах юридичних осіб збільшились на 359724 тис. грн або ж на 37,1 %, збільшилась і їх питома вага на 6,5 в.п.

Іпотечні кредити фізичним особам зменшились на 3605 тис. грн або ж на 12,1 %, зменшилась і їх питома вага на 1 в.п.

Кредити фізичним особам в межах поточних потреб зменшились на 779 тис. грн або ж на 2,7 %, скоротилась і їх питома вага на 0,7 в.п. Зменшились на 74162 тис. грн або ж у 1,1 рази резерви під знецінення кредитів, скоротилась і їх питома вага на 4,4 в.п. Найбільшими за питомою вагою у складі кредитів клієнтам є кредити юридичним особам.

В межах табл. 2.10 проаналізовано динаміку та структуру інвестицій в цінні папери.

Таблиця 2.10

**Аналіз динаміки та структури ризиковості інвестицій в цінні папери
XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	сума, тис. грн	у % до під- су- мку	суми, тис. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2022 р. у % до 2020 р.
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	610175	40,3	697466	41,5	1842319	83,9	1232144	43,6	201,9
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	904837	59,7	983865	58,5	354790	16,1	-550047	-43,6	-60,8
Усього цінних паперів	1515012	100,0	1681331	100,0	2197109	100,0	682097	x	45,0

Згідно даних табл. 2.10, цінні папери, котрі обліковуються за амортизованою собівартістю за період 2020-2022 рр. збільшились на 1232144 тис. грн або ж у 2,0 рази, збільшилась і їх питома вага на 43,6 в.п.

Цінні папери, котрі обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід зменшились на 550047 тис. грн або ж на 60,8 %, зменшилась і їх питома вага на 43,6 в.п. Загалом цінні папери XXX збільшились на 682097 тис. грн або ж на 45 %.

2.2. Оцінка ефективності управління ризиками комерційного банку

Ефективність управління ризиками комерційного банку розкривається через абсолютні та відносні показники. З ціллю дослідження ефективності управління ризиками банку слід проаналізувати його доходи, витрати та співставити їх у вигляді фінансового результату. Окрім того ефективність діяльності банку визначають відносні показники рентабельності та стан дотримання нормативів, які встановлює НБУ.

За даними табл. 2.11 проаналізуємо банківські доходи.

Таблиця 2.11

Аналіз динаміки доходів XXX за 2020-2022 рр., тис. грн

Найменування статті	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.	
				суми, тис. грн	2022 р. у % до 2020 р.
Процентні доходи	255143	261491	364937	109794	43,0
Чистий процентний дохід	154075	178097	255238	101163	65,7
Комісійні доходи	110083	122055	103629	-6454	-5,9
Інші доходи	8783	11819	8068	-715	-8,1
Доходи, які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою вищою або нижчою ніж ринкова	2222	2547	1177	-1045	-47,0

Згідно даних табл. 2.11 процентні доходи за період 2020-2022 рр. збільшились на 109794 тис. грн або ж на 43,0 %, чистий процентний дохід зріс на 101163 тис. грн або ж на 65,7 %.

Комісійні доходи зменшились на 6454 тис. грн або ж на 5,9 %. Інші доходи зменшились на 715 тис. грн або ж на 8,1 % за період дослідження.

Доходи, котрі виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою вищою або нижчою ніж ринкова зменшились на 1045 тис. грн або на 47,0 %.

В межах табл. 2.12 проаналізуємо витрати комерційного банку.

Таблиця 2.12

**Аналіз динаміки витрат
XXX за 2020-2022 рр., тис. грн**

Найменування статті	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.	
				суми, тис. грн	2022 р. у % до 2020 р.
Процентні витрати	101068	83394	109699	8631	8,5
Комісійні витрати	4006	3312	4262	256	6,4
Витрати на виплати працівникам	113959	125854	139732	25773	22,6
Амортизаційні витрати	11534	11215	10452	-1082	-9,4
Інші адміністративні та операційні витрати	88949	49584	57380	-31569	-35,5
Витрати на сплату податку	13147	25803	10031	-3116	-23,7

Аналіз даних табл. 2.12 показав зростання процентних витрат на 8631 тис. грн або ж на 8,5 %, комісійні витрати при цьому збільшились на 256 тис. грн або ж на 6,4 %.

Витрати стосовно виплат працівникам збільшились на 25773 тис. грн або ж на 22,6 % у 2022 р. порівняно із 2020 р. Амортизаційні витрати зменшились на 1082 тис. грн або ж на 9,4 %. Інші адміністративні витрати та операційні витрати зменшились на 31569 тис. грн або ж на 35,5 %. Витрати на сплату податку зменшились на 3116 тис. грн або ж на 23,7 %.

В межах табл. 2.13 поданий аналіз прибутку банку або ж його збитку.

Таблиця 2.13

Аналіз динаміки прибутку (збитку)

XXX за 2020-2022 рр., тис. грн

Найменування статті	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.	
				суми, тис. грн	2022 р. у % до 2020 р.
Чистий прибуток (збиток) від операцій із борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через сукупний дохід	-12	523	-210	198	1650,0
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою	18462	14671	14067	-4395	-23,8
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти	1885	-181	1833	-52	-2,8
Прибуток (збиток) від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності згідно МСФЗ 9	-6763	4080	-120773	114010	1685,8
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності для нефінансових активів	-159	132	9	168	-105,7
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	70110	143778	51212	-18898	-27,0
Прибуток (збиток) до оподаткування	70110	143778	51212	-18898	-27,0
Прибуток (збиток) від діяльності, що триває	56963	117975	41181	-15782	-27,7
Прибуток (збиток)	56963	117975	41181	-15782	-27,7

Аналіз даних табл. 2.13 вказує на прибутковість банківської діяльності в обсягах 56963 тис. грн, 117975 тис. грн та 41181 тис. грн відповідно у 2020-2022 рр. Однак, за період аналізу відбулось зменшення чистого прибутку на 15782 тис. грн або ж на 27,7 %, що є негативним.

Чистий збиток від операцій стосовно боргових фінансових інструментів, котрі обліковуються за справедливою вартістю через сукупний дохід характеризується зростанням на 198 тис. грн або ж у 16,5 разів.

Чистий прибуток від операцій стосовно іноземної валюти за період 2020-2022 рр. зменшився на 4395 тис. грн або ж на 23,8 %, при цьому чистий прибуток від операцій стосовно переоцінки іноземної валюти зменшився на 52 тис. грн або ж на 2,8 %.

Збиток стосовно зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності згідно МСФЗ 9 зріс на 114010 тис. грн або ж у 16,9 разів, що досить негативно.

Прибуток стосовно зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності для нефінансових активів становить 9 тис. грн у 2022 р., при цьому у 2020 р. банк мав за даною статтею збиток в обсязі 159 тис. грн.

Прибуток від операційної діяльності зменшився на 18898 тис. грн або ж на 27 %.

Рентабельність банку – співставлення витрат із результатом, тобто рентабельність відображає ефективність понесених витрат. Рентабельність показує на скільки збалансованими є доходи і витрати банку та ефективність управління ризиками за активними і пасивними операціями банку, тож проаналізуємо показники рентабельності для досліджуваного комерційного банку за даними табл. 2.14.

Таблиця 2.14

**Аналіз динаміки показників ефективності управління ризиками
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.
Рентабельність активів (ROA), %	1,8	3,4	1,0	-0,8
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	7,3	13,6	4,54	-2,8
Рентабельність діяльності %	17,1	39,4	12,4	-4,7
Фондорентабельність, %	18,5	39,8	14,4	-4,1
Рентабельність статутного капіталу банку, %	13,7	25,9	7,3	-6,3

Згідно даних табл. 2.14 банк знизив ефективність управління ризиками, оскільки в динаміці рентабельності активів характеризуються скороченням. Так, зокрема рентабельність активів знизилась із 1,8 % у 2020 р. до 1,0 % - у 2022 р.

Рентабельність власного капіталу складає в межах досліджуваних років 7,3 %, 13,6 % та 4,5 % відповідно, також маючи тенденцію скорочення на 2,8 в.п.

Рентабельність діяльності банку характеризується зниженням на 4,7 в.п. та у 2020-2022 рр. має значення 17,1 %, 39,4 % та 12,4 % відповідно, що також вказує на неефективність управління ризиками банківської діяльності, бо відбувається динамічне скорочення. Значення фондорентабельності в межах періоду дослідження знизилось на 4,1 в.п, що також негативно окреслює ефективність управління ризиками комерційного банку. Рентабельність статутного капіталу показує на скільки ефективно використовується власниками сформований при утворенні банку капітал. Значення рентабельності статутного капіталу банку у 2020-2022 рр. мають тенденцію до скорочення за період дослідження на 6,3 в.п. і відповідно складають 13,7 %, 25,9 % та 7,3 %.

В межах табл. 2.15 проаналізуємо стан дотримання нормативів за пасивними операціями банку.

Таблиця 2.15

**Аналіз динаміки стану дотримання нормативів за ризиком
пасивних операцій XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.
Норматив адекватності регулятивного капіталу банку – Н2, %	40,31	36,16	35,53	4,8
Норматив адекватності основного капіталу – Н3, %	31,58	27,82	30,23	x

За даними табл. 2.15 XXX має значення Н2: 40,31 %, 36,16% та 35,53 % відповідно (за нормативним значенням не менше 10,0 %) та Н3: 31,58 %, 27,82 % та 30,23 % відповідно.

27,82 % та 30,23 % відповідно у 2020-2022 рр. (за нормативним значенням не менше 7,0 %).

Вважаємо за доцільне також проаналізувати стан дотримання нормативів за ризиком активних операцій банку ХХХ у 2020-2022 рр. (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

**Аналіз динаміки дотримання нормативів за ризиком ліквідності
ХХХ за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -) 2022 р. від 2020 р.
Нормативи ліквідності				
Норматив короткострокової ліквідності – Н6 (нормативне значення – 60%), %	102,30	93,11	х	х
Коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами LCR (нормативне значення – 100%), %	420,7500	349,4134	449,8195	29,0695
Коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті LCR (нормативне значення – 100%), %	500,2600	208,8778	203,6706	-296,5894
Нормативи ризику валютних операцій - ліміти відкритої валютної позиції				
Значення загальної довгої відкритої валютної позиції Л13-1, %	0,3535	0,1350	0,9221	0,5686
Значення загальної короткої відкритої валютної позиції Л13-2, %	0,3418	0,9353	0,9399	0,5981
Нормативи кредитного ризику				
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25 %), %	20,65	15,88	18,16	-2,49
Норматив великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 800 %), %	80,47	73,57	78,94	-1,53
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними із банком особами – Н9 (не більше 25 %), %	16,46	18,38	14,59	-1,87
Нормативи інвестування в цінні папери				
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою – Н11 (не більше 15 %), %	0,01	0,01	0,01	0,00
Норматив загальної суми інвестування – Н12 (не більше 60 %), %	0,02	0,02	0,02	0,00

За даними табл. 2.16, норматив відносно короткострокової ліквідності - Н6 (за нормативним значенням повинен становити не менше 60 %) у 2020 р. та у 2021 р. в межах XXX відповідає вимогам сформованих законодавством. У 2022 р. даний норматив був скасований.

Коефіцієнт відносно покриття ліквідністю за всіма валютами та коефіцієнт відносно покриття ліквідністю в іноземній валюті у 2020-2022 рр. є вищим за норматив.

Значення загальної довгої відкритої позиції та загальної короткої відкритої позиції згідно нормативу не повинно перевищувати 10,0 % - у 2020 р., 15,0 % - у 2021 р., не повинно перевищувати 5,0 % - у 2022 р., тож XXX у даних роках не перевищує нормативні значення.

Норматив відносно максимального обсягу кредитного ризику на одного контрагента показав відповідність вимогам НБУ, норматив стосовно великих кредитних ризиків та норматив відносно максимального ризику за операціями із пов'язаними з банками особами теж мають значення, котрі відповідають вимогам НБУ у періоді дослідження.

За даними табл. 2.16 нормативи інвестування XXX є сталими у 2020-2022 рр., і відповідно складають:

- за нормативом інвестування в окремій установі – Н11- 0,01;
- за нормативом загальної суми інвестування – Н12 – 0,02.

Отже, значення нормативів інвестування в XXX не перевищує межі сформовані НБУ.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1. Засоби оптимізації ринкового ризику комерційного банку

Впродовж досліджуваних періодів у менеджменті відносно банківських ризиків загалом та систематичних і несистематичних ризиків зокрема суттєвих змін не було.

Базовою внутрішньою документацією відносно ризиків ХХХ, котра власне формує процес організації управління ризиками є [35]:

- стратегія здійснення управління ризиками;
- декларація відносно схильності до ризиків, відносно політики, регламенту та процедури здійснення управління окремими ризиками та ризиками загалом;
- опис методики, методів та інструментів відносно визначення рівня за ризиками та обчислення профілю по ризику;
- опис сукупної системи здійснення управління ризиками, котра окреслює вчасне виявлення, ідентифікацію, оцінку, моніторинг, контроль, мінімізацію стосовно ризиків комерційного банку, профілі ризиків, опис ринкових та макроекономічних умов виникнення ризиків.

Власне саме система здійснення управління ризиками в межах комерційного банку формує можливість відносно отримання інформації, у разі потреби, у будь-який момент. Ця інформація може стосуватися як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування комерційного банку, що дозволяє здійснити оперативне прийняття рішень відносно ризиків банку та усунути їх негативні наслідки у разі настання.

Система управління ризиками в межах комерційного банку передбачає процес розподілу обов'язків між підрозділами комерційного банку,

застосовуючи при цьому моделі із трьох ліній захисту, зокрема [2, 3, 5, 6, 18, 29, 36-39, 49, 51, 52]:

- перша лінія - лінія, котра здійснюється на в межах бізнес-підрозділів саме комерційного банку та підрозділів підтримки діяльності банку. Саме дані підрозділи приймають на себе ризики і власне несуть відповідальність стосовно даних ризиків, здійснюють поточне управління даними ризиками;

- друга лінія – лінія, котра формується в межах відділу ризик-менеджменту та комплаєнс відділу;

- третя лінія - лінія, котра формується в межах відділу внутрішнього аудиту стосовно перевірки, оцінки ефективності функціонування системи здійснення управління відносно ризиків.

В межах XXX, як зазначено у фінансовому звіті банку, суб'єктами системи управління банківськими ризиками є:

- наглядова рада;
- правління;
- кредитний комітет;
- комітет правління стосовно управління як активами, так і пасивами;
- тарифний комітет правління;
- відділ здійснення внутрішнього аудиту;
- управління відносно ризик-менеджменту;
- комплаєнс відділ;
- бізнес підрозділи;
- підрозділи здійснення підтримки [35].

АТ «Полтава» банк здійснює комплексний, постійний моніторинг ринкового ризику банку. Ринковий ризик – ризик пов'язаний із ймовірністю понесення втрат або ж недоотримання доходів спричинених несприятливою зміною курсів валют, ставок відсотка, фінансових інструментів. Ймовірність даного виду ризику викликана відкритими валютними позиціями в межах різних валют, котрі становлять по суті різницю між активами та зобов'язаннями в одній і тій же валюті.

Управління ринковим ризиком в межах XXX акцентоване на бізнес-моделі банку, масштабності здійснення банківського бізнесу, операціях банку з використанням інструментів, котрі є в межах банківської книги.

Згідно декларації схильності до ризиків на 2022 р. окреслено, що банк не передбачає утримання інструментів в межах торгової книги. При цьому банк постійно моніторить дотримання узгодженого ризик-апетиту. При цьому XXX може розпочати операції відносно нових інструментів торгової книги лише у разі затвердження в межах наглядової ради нового ризик-апетиту і інших внутрішніх документів відносно здійснення управління банківськими ризиками.

З ціллю окреслення та проведення оцінки ринкового ризику XXX користується:

- дослідженнями відкритих валютних позицій;
- методом вартості під ризиком (VaR);
- оцінкою ймовірних сценаріїв та моделюванням [35].

Тож, проведемо управлінське дослідження відносно впливу зміни прибутку на ринковий ризик в межах XXX (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Моделювання ситуації впливу змін офіційного курсу гривні до іноземних валют на прибуток (збиток) та власний капітал
XXX за 2020-2022 рр.**

Найменування статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	вплив на прибуток	вплив на власний капітал	вплив на прибуток	вплив на власний капітал	вплив на прибуток	вплив на власний капітал
Зміцнення долара США в межах 5 %	-81	-81	-280	-280	208	208
Послаблення долара США в межах 5 %	81	81	280	280	-208	-208
Зміцнення євро в межах 5 %	-31	-31	-55	-55	403	403
Послаблення євро в межах 5 %	31	31	55	55	-403	-403

Варто акцентувати, що коливання валютного курсу здійснюють однаковий вплив на зміну прибутку та власного капіталу, бо фінансовий результат включається до складу власного капіталу, а у складі власного капіталу XXX відсутні інші статті, котрі виражаються у валюті.

Моделювання ситуації відносно зміни валютного курсу XXX здійснює самостійно на постійній основі з ціллю окреслення ймовірних втрат в результаті мінливості курсу валют. Зміни валютного курсу досить складно передбачити в реаліях постійних військових дій та фінансових втрат в межах країни, саме тому управління відносно ризиків повинно бути акцентоване і зважене на ринковий ризик.

Проаналізуємо також значення показника вартості під ризиком (VaR) для XXX за 2020-2022 рр. (рис.3.1).

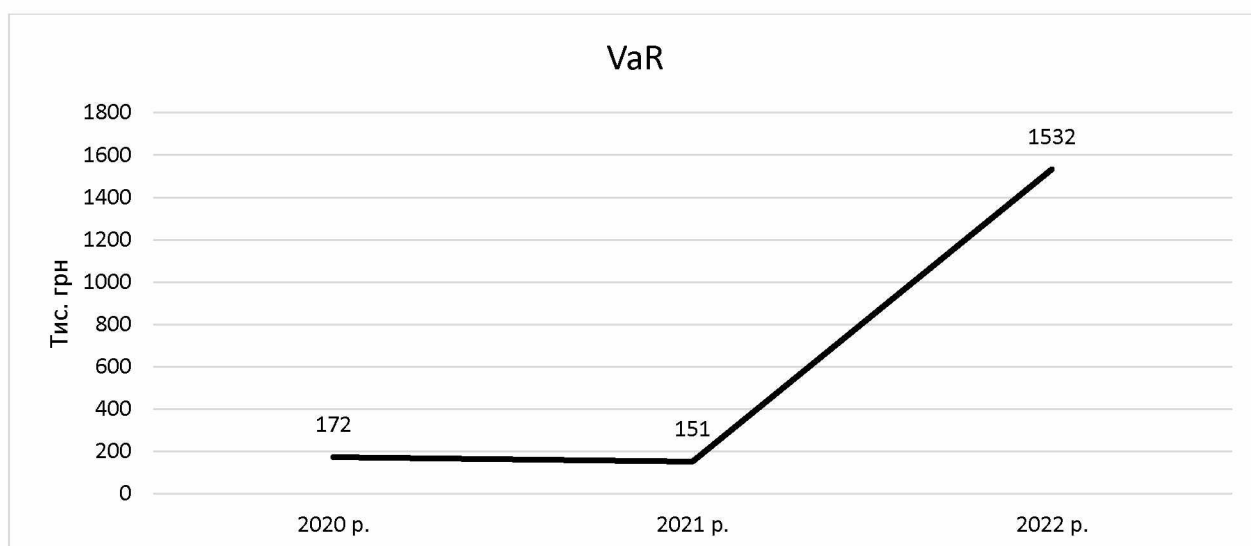

Рис. 3.1. Динаміка показника вартості під ризиком (VaR) для XXX за 2020-2022 рр.

Даний показник для досліджуваного банку розраховували з використанням методу моделювання враховуючи річну вибірку з урахуванням кореляції.

Кореляційне дослідження за показником вартості під ризиком показує зростання даної вартості із 172 тис. грн у 2020 р. до 1532 тис. грн у 2022 р., що вказує на зростання ризиків для банку. Даний показник розраховано згідно

рекомендацій Базельського комітету, де тимчасовий горизонт складає 10 днів, при цьому довірчий рівень відносно ризику складає 99,0 %. Тобто рівень збитків, котрий з вірогідністю 99,0 % не буде перевищений в ХХХ збільшився за період дослідження на 1360 тис. грн, що вказує, звісно на зростання ризику і викликано, на нашу думку, військовим втручанням в Україну.

Варто акцентувати на тому, що як ринковий ризик в межах ХХХ, так і показник вартості під ризиком залежить від рішень, котрі приймає НБУ формуючи і здійснюючи свою політику через використання власних інструментів управління. Так, зокрема до даних інструментів управління з боку НБУ належить норма обов'язкового резервування, облікова ставка НБУ, ставка відсотка по депозитам і кредитам від НБУ та ін. Власне здійснюючи управління ризиками центральний банк перш за все має на меті забезпечення стабільного і безінфляційного обігу. Комерційні ж банки здійснюючи управління – прагнуть до максимізації доходів балансуючи між ризиком і дохідністю. Тож, варто відзначити, що комерційні банки на шляху управління ризиком повинні приймати рішення «пристосування» до тих умов, які сформував НБУ.

Дані рішення «пристосування» з ціллю покращення управління ринковим ризиком банку, враховуючи стан ризику на сьогодні, на нашу думку, повинні стосуватись наступного:

- надання кредитів лише перевіреним позичальникам;
- балансування між строками залучення коштів та формування кредитів;
- балансування при наданні кредитів між прибутком та ризиком;
- балансування та диверсифікації кредитів за суб'єктами, галузями, географією.

Варто акцентувати, що концентрація ринкового ризику на сьогодні значна і лише правильні, чіткі, обґрунтовані рішення менеджменту банку допоможуть подолати даний ризик.

3.2. Шляхи мінімізації процентного, кредитного ризику та ризику ліквідності комерційного банку

Процентний ризик відносно банківської книги – ймовірність утворення збитків або ж додаткових втрат, недоотриманням прибутку спричиненого впливом процентних ставок на банківську книгу.

Слід акцентувати на тому, що процентний ризик позначається на вартості капіталу та чистому процентному доході. Власне в межах ХХХ базовим органом, котрий здійснює процентну політику в межах банку є комітет із питань управління пасивами та активами. Саме даний комітет провадить постійну оцінку та моніторинг відносно чутливості окремих статей балансу до процентного ризику.

ХХХ з метою даної оцінки використовує GAP-аналіз, тобто модель процентних розривів, котра допомагає окреслити наслідки незбалансованості активів і пасивів, що є чутливими до змін процентної ставки.

Тож, проаналізуємо ймовірність настання процентного ризику для ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.2). З даною метою проведемо загальний аналіз відносно процентного ризику. Саме даний загальний аналіз, на нашу думку, дозволить вчасно реагувати на зміни, що зумовлені нестабільною динамікою ставки відсотка.

Дослідження даних табл. 3.2 показало, що банк має від’ємне значення відносно чистого розриву процентних ставок за інструментами на вимогу і менше місяця у 2020 р. в обсязі 761702 тис. грн, у 2021 р. 106648 тис. грн. Від’ємне значення відносно чистого розриву ліквідності за інструментами від 1 місяця до 12 місяців банк має у 2021 р. в обсязі 18984 тис. грн та 350574 тис. грн у 2022 р. Саме за даними інструментами банку слід активізувати управлінські заходи з ціллю зниження процентного ризику, зокрема варто непрацюючі зобов’язання направити в працюючі активи в межах окреслених термінів дії інструментів, що значно мінімізує процентний ризик комерційного банку.

Таблиця 3.2

Аналіз процентного ризику
XXX за 2020-2022 рр., тис. грн

Найменування статті	Терміни					Разом
	на вимогу та менше місяця	від 1-12 місяців	від 12 міс. до 2 років	понад 2 роки	немоне-тна	
2020 р.						
Загалом фінансових активів	668215	1349516	246982	234230	166585	2665528
Загалом фінансових зобов'язань	1429917	722892	60158	100000	0	2312967
Чистий розрив відносно процентних ставок на кінець періоду	-761702	626624	186824	134230	166585	352561
2021 р.						
Загалом фінансових активів	816635	1350331	277847	396494	229550	3070857
Загалом фінансових зобов'язань	923283	1369315	65334	159997	0	2517929
Чистий розрив відносно процентних ставок на кінець періоду	-106648	-18984	212513	236497	229550	552928
2022 р.						
Загалом фінансових активів	1879491	961239	484671	161138	121087	3607626
Загалом фінансових зобов'язань	1819050	1311813	54559	139993	0	3325414
Чистий розрив відносно процентних ставок на кінець періоду	60441	-350574	430112	21145	121087	282211

З ціллю менеджменту відносно процентного ризику в межах банківської книги банк повинен здійснювати постійний моніторинг вартості процентних активів у співставності із процентними зобов'язаннями, досліджувати чистий спред і маржу банку, ринкові відсоткові ставки, здійснювати порівняння відносно даного ризику в межах інших банківських установ.

Згідно даних табл. 3.2, процентні ставки в більшості фіксуються, як виключення – процентна ставка фіксується відносно кредитів в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9», питома вага даної програми у 2022 р. складала відносно фінансових активів банку 9,04 %.

Власне менеджмент банку вважає, що ресурси до запитання є стабільним джерелом фінансування в межах банку.

З метою можливості вчасного оперативного управління відносно процентного ризику банк повинен здійснювати постійний моніторинг процентних ставок в межах фінансових інструментів.

Моніторинг процентних ставок, що здійснений на базі управлінської звітності ХХХ за 2020-2022 рр. показав зростання відсоткових ставок в динаміці за активними інструментами у гривневому еквіваленті, зокрема за коштами в інших банків на 16,00 %, на 1,00 % - за кредитами і заборгованістю клієнтів, на 14,64 % - за інвестиційними цінними паперами у гривневому еквіваленті. При цьому відбулось також зростання відсоткових ставок за пасивними операціями, зокрема за заборгованістю перед НБУ на 25,00 %, за поточними рахунками у гривнях на 3,91 % та 3,84 % за строковими депозитами.

Дослідження інструментів у доларах США показало скорочення відсоткових ставок за коштами в інших банках на 0,04 %, кредитів та заборгованості клієнтів на 2,81 %, інвестиційних цінних паперів на 0,25 %. При цьому варто відзначити зростання відсоткових ставок за зобов'язаннями банку, зокрема, заборгованістю перед НБУ на 4,25 %, строковими зобов'язаннями перед клієнтами банку на 0,50 %.

Зростання вартості зобов'язань за скорочення вартості активів провокує ще більші відсоткові ризики для банку, тож здійснюючи управління в межах активів та пасивів банку потрібно обов'язково звернути увагу та намагатись або ж підвищити відсоткові ставки за активами або ж скоротити відсоткові ставки за пасивами.

Дослідження відсоткових ставок за активними і пасивними операціями банку в межах євро, показало, що відсоткова ставка за кредитами і заборгованістю клієнтів за активними операціями банку скоротилась на 1,94 %. При цьому дана ставка скорочується швидшими темпами ніж відсоткова ставка за зобов'язаннями банку в межах поточних коштів клієнтів (зменшилась на

0,02 %). Відсоткова ставка за пасивами строковими взагалі зросла на 0,21 %, що також негативно вплинуло на ймовірність понесення процентного ризику.

Таблиця 3.3

Моніторинг відносно процентних ставок за інструментами

XXX за 2020-2022 рр., %

Найменування статті	Валюта			
	гривня	долар США	євро	інші валюти
2020 р.				
Активи:				
Кошти в інших банках		0,04		
Кредити і заборгованість клієнтів	16,02	8,74	6,94	
Інвестиційні цінні папери	8,36	3,83		
Зобов'язання:				
Заборгованість перед НБУ				
Кошти клієнтів:				
- поточні	2,10	0,26	0,03	
- строкові	8,77	2,23	1,67	
2021 р.				
Активи:				
Кошти в інших банках				0,11
Кредити і заборгованість клієнтів	13,09	5,94	5,21	
Інвестиційні цінні папери	9,79	3,58		
Зобов'язання:				
Заборгованість перед НБУ	9,00			
Кошти клієнтів:				
- поточні	1,83	0,16	0,03	
- строкові	7,20	1,56	1,18	0,01
2022 р.				
Активи:				
Кошти в інших банках	16,00			
Кредити і заборгованість клієнтів	17,02	5,93	5,00	
Інвестиційні цінні папери	23,00	3,58		
Зобов'язання:				
Заборгованість перед НБУ	25,00	4,25	3,00	
Кошти клієнтів:				
- поточні	6,01	0,03	0,01	0,01
- строкові	12,61	2,73	1,88	
Відхилення за процентними ставками 2022 р. у порівняння із 2020 р. (+;-)				
Активи:				
Кошти в інших банках	16,00	-0,04	0,00	0,00
Кредити і заборгованість клієнтів	1,00	-2,81	-1,94	0,00
Інвестиційні цінні папери	14,64	-0,25	0,00	0,00
Зобов'язання:	0,00	0,00	0,00	0,00
Заборгованість перед НБУ	25,00	4,25	3,00	0,00
Кошти клієнтів:	0,00	0,00	0,00	0,00
- поточні	3,91	-0,23	-0,02	0,01
- строкові	3,84	0,50	0,21	0,00

Загалом, варто акцентувати, що одночасне динамічне дослідження відсоткових ставок за активними і пасивними операціями банку – один із

інструментів виявлення та реагування на вузькі місця відносно ймовірності виникнення процентного ризику. Саме даний інструмент дозволить вжити вчасні управлінські заходи з метою мінімізації процентного ризику банку.

Варто відзначити, що кожен комерційний банк самостійно формує відсоткові ставки в межах активних і пасивних операцій, ґрунтуючись на резервних вимогах НБУ, обліковій ставці, відсотковій ставці за кредитами НБУ, кредитами на міжбанку та ринкових вимогах і умовах. Окрім того комерційний банк має право на перегляд вже окреслених відсоткових ставок, якщо це визначено угодою.

Підхід відносно зміни відсоткової ставки враховуючи зміни НБУ та ринку – можливість додаткового хеджування відносно банківського відсоткового ризику та ризику за процентною книгою.

В межах XXX здійснюється окреслення та вимірювання ризику стосовно банківської книги за методом EVE – методом зміни відносно економічної вартості капіталу та методом NPI – методом зміни відносно чистого процентного доходу з використанням змінних процентних ставок та стрес-сценаріїв.

Метод EVE окреслює зміни в чистій теперішній вартості відносно активів, відносно зобов'язань та відносно позабалансових позицій в межах банківської книги, що є результатом зміни відсоткових ставок ринку.

Метод NPI показує чи призведуть зміни в доході на регулятивний капітал банку.

Варто акцентувати, що власне в межах XXX активно користуються GAP-аналізом як інструментом моделювання та управління чистим доходом банку.

Відповідно до обраних сценаріїв моделювання проводиться кількісна оцінка змін у вартості капіталу внаслідок змін відсоткових ставок.

В межах банку, наглядова рада формує перелік лімітів, котрих слід дотримуватись, під час управління ризиками XXX і здійснює постійний моніторинг відносно відхилень встановлених лімітів, тим самим вчасно дозволяє уникнути вузьких місць стосовно даного ризику.

Змоделюємо ситуацію впливу змін відсоткових ставок на прибуток ХХХ у 2020-2022 рр. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Дослідження впливу процентних ставок на прибуток враховуючи GAP-аналіз ХХХ за 2020-2022 рр., тис. грн

Найменування показника	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Національна валюта, за зміни ставок на 500 б.п.			
Зростання ставок за всіма строками	-8690,45	x	x
Падіння ставок за всіма строками	+8690,45	x	x
Зростання ставок за строками до 6 міс. включно	-11102,80	x	x
Падіння ставок за строками до 6 міс. включно	+11102,80	x	x
Іноземна валюта, за зміни ставок на 400 б.п.			
Зростання ставок за всіма строками	-7210,15	x	x
Падіння ставок за всіма строками	+7210,15	x	x
Зростання ставок за строками до 6 міс. включно	-7014,54	x	x
Падіння ставок за строками до 6 міс. включно	+7014,54	x	x
Чистий вплив на прибуток (збиток) та капітал, тис. грн			
+4 % для національної валюти та + 2 % для валют першої групи класифікатора	x	-3782	-3367
-4 % для національної валюти та - 2 % для валют першої групи класифікатора	x	+3782	+3367

Варто відзначити, що зростання відсоткових ставок на 500 б.п. в національній валюті у 2020 р. провокує скорочення чистого доходу на 8690,45 тис. грн, падіння ставок в цих же обсягах провокує до зростання чистого доходу у цих же обсягах. Зростання відносно ставок в межах іноземної валюти на 400 б.п. провокує скорочення чистого прибутку на 7210,15 тис. грн, і запускається зростання прибутку в тих же обсягах за аналогічного скорочення відсоткових ставок.

Проведене дослідження показало, що зростання відсоткових ставок для національної валюти на 4,0 % та на 2 % в межах валют стосовно першої групи класифікатора провокує до скорочення прибутку у 2021 р. на 3782 тис. грн та 3367 тис. грн відповідно у 2022 р. При цьому скорочення тих же відсоткових ставок, в таких же обсягах, діє навпаки.

Ризик ліквідності відносно банку – ймовірність понесення банком втрат, недоотримання доходів в результаті неспроможності банком здійснювати фінансування активів або ж вчасного виконання зобов'язань.

Здійснюючи управління ризиком ліквідності ХХХ сформував для себе певні стратегічні завдання:

- підтримка відносно показників ліквідності на рівні вище за нормативи;
- прагнення до мінімізації ризику ліквідності;
- утримання достатнього обсягу відносно високоякісних ліквідних активів;
- диверсифікація активів.

З ціллю оцінки відносно ризику ліквідності банк використовує наступні індикатори:

- нормативи ліквідності;
- GAP-аналіз, котрий дозволяє окреслити неузгодженість за часом відносно вимог та зобов'язань;
- концентрацію відносно активів та зобов'язань;
- рух відносно грошових коштів;
- сценарні дослідження та моделювання поведінки в межах ринку.

Згідно даних табл. 3.5 відносно управління ризиком ліквідності варто акцентувати, що ХХХ має від'ємні значення відносно чистого розриву ліквідності у 2020 р. за коштами від 1 місяця до 12 місяців в обсягах 165635 тис. грн, що вказує на перевищення зобов'язань, котрі провокують витрати банку над його активами, які формують доходи банку.

У 2021 р. спостерігається негативне значення чистого розриву ліквідності, тобто перевищення зобов'язань над активами за коштами на вимогу та менше 1 місяця в обсязі 382560 тис. грн.

У 2022 р. чистий розрив ліквідності банк має за коштами від одного місяця до 12 місяців в обсязі 240228 тис. грн.

Тож, проведене дослідження показує, що здійснюючи управлінські заходи з ціллю мінімізації ризику ліквідності банк повинен акцентувати увагу

на короткострокових коштах, оскільки ці кошти в межах банку є найбільш ризиковими.

Таблиця 3.5

Аналіз фінансових активів та зобов'язань

XXX за 2020-2022 рр.

Найменування статті	Терміни					Разом
	на вимогу та менше місяця	від 1-12 місяців	від 12 міс. до 2 років	від 2 до 5 років	понад 5 років	
1	2	3	4	5	6	7
2020 р.						
Активи						
Грошові кошти та їх еквіваленти	353302					353302
Кошти в інших банках	640					640
Кредити та заборгованість клієнтів	147910	464322	147609	225181	9460	994502
Інвестиційні цінні папери	701177	369	30139			731685
Інші фінансові активи	1168	950	1017	2380	1239	6754
Активи разом	1204197	465661	178765	227561	10699	2086883
Зобов'язання						
Кошти банків						
Кошти клієнтів	970647	631085	63939			1665671
Інші фінансові зобов'язання	134	211	47			392
Усього фінансових зобов'язань	970781	631296	63986			1666063
Чистий розрив ліквідності	233416	-165635	114779	227561	10699	420820
2021 р.						
Активи						
Грошові кошти та їх еквіваленти	219200					219200
Кошти в інших банках	33550					33550
Кредити та заборгованість клієнтів	104900	66437	320001	646994	33596	1171928
Інвестиційні цінні папери	697466	424306	559559			1681331
Інші фінансові активи	2574	535	999	4532	820	9460
Активи разом	1057690	491278	880559	651526	34416	3115469
Зобов'язання						
Кошти банків				139999		139999
Кошти клієнтів	1440085	285089	584716	86373		2396263
Інші фінансові зобов'язання	165	169	703	228		1265

Продовж. табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7
Усього фінансових зобов'язань	1440250	285258	585419	226600		2537527
Чистий розрив ліквідності	-382560	206020	295140	424926	34416	577942
2022 р.						
Активи						
Грошові кошти та їх еквіваленти	427837					427837
Кошти в інших банках	38262					38262
Кредити та заборгованість клієнтів	52027	61170	486300	601004	45123	1245624
Інвестиційні цінні папери	1842319		354790			2197109
Інші фінансові активи	39427	274	1203	4663	588	46155
Активи разом	2399872	61444	842293	606667	45711	3954987
Зобов'язання						
Кошти банків				139993		139993
Кошти клієнтів	2168081	301115	672693	55300		3197189
Інші фінансові зобов'язання	3215	557	2201	3160		9133
Усього фінансових зобов'язань	2171296	301672	674894	198453		3346315
Чистий розрив ліквідності	228576	-240228	167399	407214	45711	608672

Однак, менеджмент та керівництво ХХХ вважають той розрив ліквідності, котрий сформувався в банку контрольованим та таким, що не становить загрозу здійснення розрахунку банку за власними зобов'язаннями. Варто відзначити наявність у банку таких високоліквідних активів як депозитні сертифікати НБУ, котрі за потреби досить легко реалізувати. Окрім того банк постійно підтримує в достатніх обсягах необтяжені високоліквідні активи з ціллю забезпечення у випадку настання певних несприятливих сценаріїв.

Банківська установа також здійснює управління ліквідністю в межах операційного дня. ХХХ з ціллю управління ризиком ліквідності у випадку виникнення кризи затвердив план фінансування на випадок кризи.

Кредитний ризик – ризик пов'язаний із ймовірністю формування втрат або ж недоотримання доходів як наслідок невиконання обов'язків боржника.

Даний вид ризику піддається управлінню з боку банку шляхом:

- формування принципів та стандартів відносно кредитних рішень в межах банку;

- усвідомленого, обґрунтованого прийняття рішення стосовно надання кредиту конкретному суб'єкту;

- диверсифікації в межах кредитів банку;
- змістовної чіткої, обґрунтованої кредитної політики банку;
- політики відносно формування гарантій, поручительства, застави;
- реструктуризації кредитних зобов'язань банку;
- формування чітких лімітів відносно кредитного ризику.

Варто акцентувати, що сама наглядова рада в межах банку затверджує перелік лімітів відносно кредитного ризику на базі рекомендацій, котрі формує кредитний комітет та відділ ризик-менеджменту. Система лімітів – це синергія:

- лімітів в межах окремого боржника;
- сукупних лімітів банку, тобто лімітів в межах портфелю;
- лімітів ризику концентрації;
- лімітів в межах видів діяльності;
- лімітів за географічною концентрацією;
- лімітів гарантування, поручительства та заставного майна.

Вважаємо, що з ціллю удосконалення управління ризиками банку необхідно:

- тримати руку на пульсі дотримання нормативів, котрі сформував НБУ;
- пристосовуватись до систематичних ризиків та прагнути мінімізувати несистематичні ризики в межах банку;

- формувати гнучку систему управління банку, своєчасно реагуючи на виклики НБУ;

- оптимізувати витрати враховуючи ризики, строки та вартість;
- оптимізувати активи за строками, ризиком, вартістю;
- здійснювати управління активами та пасивами як єдиним управлінським механізмом;
- балансувати між ризиком, прибутком, ліквідністю.

ВИСНОВКИ

Результати нашого дослідження в межах кваліфікаційної роботи дали підстави зробити теоретичні, методичні та практичні висновки, котрі зводяться до наступного: ризики в межах банківської діяльності проникають у всі сфери банківського функціонування, впливаючи на прибуток, фінансову стійкість, стабільність, репутацію банку, його економічну безпеку. Окрім того банківські ризики належать до тих ризиків, котрі здійснюють не лише несистематичний вплив, тобто вплив в межах діяльності банку, а й систематичний вплив, тобто вплив на суб'єктів, що взаємодіють з банком, вплив на банківську систему в цілому та економіку країни.

Проведені нами дослідження з приводу діяльності ХХХ дозволяють зробити наступні висновки:

- за період дослідження у банку відбулося зростання регулятивного капіталу на 126039 тис. грн або ж на 19,3 %, при цьому банк дотримується вимог НБУ відносно регулятивного капіталу в досліджуваних роках;

- власний капітал банку за період проведення дослідження зріс на 130652 тис. грн або ж на 16,8 %. При цьому статутний капітал банку у складі власного капіталу збільшується на 144044 тис. грн або ж на 34,5 %. Нерозподілений прибуток, як складова власного капіталу зменшився на 39845 тис. грн або ж на 47 %;

- зобов'язання банку збільшились на 991442 тис. грн або ж на 41,6 %. При цьому найбільшими за питомою вагою у складі зобов'язань є кошти клієнтів (займають 94,5 %, 93,2 % та 94,7 % відповідно);

- дослідження коштів клієнтів вказує на те, що акціонерне товариство «Полтава-банк» найбільші зобов'язання має саме перед юридичними особами: 56,0 %, 52,2 %, та 65,5 % відповідно у 2020-2022 рр. Зобов'язання банку перед фізичними особами за питомою вагою становлять відповідно у 2020-2022 рр. 42,8 %, 45,9 %, та 32,0 %;

- активи банку за 2020-2022 рр. окреслюються зростанням на 1122094 тис. грн або ж на 35,5 %. Найбільша питома вага у складі активів

належить кредитам та авансам клієнтів (30,6 %, 34,1 % та 29,1 % відповідно у 2020-2022 рр.) і інвестиціям в цінні папери (47,9 %, 48,9 % та 51,3 % відповідно);

- процентні доходи за період 2020-2022 рр. збільшились на 109794 тис. грн або ж на 43 %, чистий процентний дохід зріс на 101163 тис. грн або ж на 65,7 %. При цьому відбулось і зростання процентних витрат на 8631 тис. грн або ж на 8,5 %;

- банк характеризується прибутковістю діяльності в обсягах 56963 тис. грн, 117975 тис. грн та 41181 тис. грн відповідно у 2020-2022 рр. Однак, за період аналізу відбулось зменшення чистого прибутку на 15782 тис. грн або ж на 27,7 %, що є негативним;

- банк знизив ефективність управління ризиками, оскільки в динаміці рентабельність активів характеризуються скороченням із 1,8 % у 2020 р. до 1,0 % - у 2022 р. Рентабельність власного капіталу складає в межах досліджуваних років 7,3 %, 13,6 % та 4,5 % відповідно, також маючи тенденцію скорочення. Рентабельність діяльності банку характеризується зниженням на 4,7 в.п. у 2020-2022 рр., що також вказує на неефективність управління ризиками банківської діяльності;

- нормативи капіталу, нормативи ліквідності, ліміти відкритих валютних позицій, нормативи кредитного ризику, нормативи інвестування в цінні папери банку відповідають вимогам НБУ, що вказує на те, що ризики активних і пасивних операцій банку є незначними.

Управлінське дослідження відносно впливу зміни прибутку на ринковий ризик в межах XXX показало, що за зміцнення долара та євро на 5,0 % банк втратить прибуток в обсягах 208 тис. грн та 403 тис. грн відповідно у 2022 р., в тих же обсягах банк отримає додатковий прибуток за послаблення валюти. Кореляційне дослідження за показником вартості під ризиком показує зростання даної вартості із 172 тис. грн у 2020 р. до 1532 тис. грн у 2022 р., що вказує на зростання ризиків для банку. Варто акцентувати на тому, що як ринковий ризик в межах XXX, так і показник вартості під ризиком залежить від рішень, котрі приймає НБУ, тож банку формуючи і здійснюючи свою політику управління ринковим ризиком можна лише пристосуватись до рішень НБУ.

Дослідження процентного ризику показало, що банк має від'ємне значення відносно чистого розриву процентних ставок за інструментами на вимогу, менше місяця (у 2020 р.) від 1 місяця до 12 місяців (у 2021 р. та у 2022 р.), тож саме за даними інструментами банку слід активізувати управлінські заходи з ціллю зниження процентного ризику, зокрема варто непрацюючі зобов'язання направити в працюючі активи в межах окреслених термінів дії даних інструментів, що значно мінімізує процентний ризик комерційного банку.

Здійснюючи управління ризиком ліквідності варто акцентувати, що ХХХ має від'ємні значення відносно чистого розриву ліквідності у 2020 р. за коштами від 1 місяця до 12 місяців, у 2021 р. спостерігається негативне значення чистого розриву ліквідності, тобто перевищення зобов'язань над активами за коштами на вимогу та менше 1 місяця, у 2022 р. чистий розрив ліквідності банк має за коштами від одного місяця до 12 місяців, тож, здійснюючи управлінські заходи з ціллю мінімізації ризику ліквідності банк повинен акцентувати увагу на короткострокових коштах, оскільки ці кошти в межах банку є найбільш ризиковими.

Вважаємо, що з ціллю удосконалення управління ризиками банку необхідно:

- тримати руку на пульсі дотримання нормативів, котрі сформував НБУ;
- пристосовуватись до систематичних ризиків та прагнути мінімізувати несистематичні ризики в межах банку;
- формувати гнучку систему управління банку, своєчасно реагуючи на виклики НБУ;
- оптимізувати витрати враховуючи ризики, строки та вартість;
- оптимізувати активи за строками, ризиком, вартістю;
- здійснювати управління активами та пасивами як єдиним управлінським механізмом;
- балансувати між ризиком, прибутком, ліквідністю.